Rapport

Projekt Lagnö Energigemenskap - en förstudie

LagnöBo
kooperativ hyresrättsförening

Medfinansieras av Europeiska unionen

LEADER Sörmlandskusten

Inledning

Projektägare: Lagnö Bo KHF

Finansiär: Leader Östra Sörmlandskusten

Projektet har bedrivits mellan 2025.09.01 och avslutas 2026.09.30 i och med att rapporten presenteras någon gång i början av oktober

Projektledare: Raymond Wigg, raymond.wigg@gmail.com, telefon +46 704700806

Projektgrupp: Peter Renblad, Mårten af Ekenstam, Annika Ekström Stockman, Marianne Cederwall, Kerstin Karlstedt, Krister Aronsson, Lars-Erik Sarvell

Samverkan i projektet har skett med Studiefrämjandet och Trosa kommun

Kontaktpersoner: Maria Karlsson, Ekologienheten Trosa kommun, maria.karlsson2@trosa.se, 0156-520 00

Lena Wistrand, Studiefrämjandet, lena.wistrand@studieframjandet.se, 016-159320

2. Sammanfattning

Utvecklingen inom energiområdet sker snabbt, inte minst utvecklingen för mjukvara, och prisnedgång för solceller och batterier är dramatisk. Samtidigt pågår en process både på nationell och internationell nivå, där tillförlitligheten i energisystemen prövas och förändras, där systembrister för kärnkraft blir tydliga vid väderhändelser, och de alternativa energikällorna ställs inför tidigare okända utmaningar, kopplat till redundans och resiliens.

Redan 2019 kom ett EU-direktiv som föreskrev medlemsländerna att påskynda och stödja en utbyggnad av förnyelsebara energikällor, och stödja en decentraliserad utveckling, i syfte att skapa mer pålitliga och robusta energisystem. Inte minst med tanke på krig, konflikter och beroenden från utomstående stater som Ryssland och Kina. Krigen mellan Ryssland och Ukraina, mellan USA och Iran, har sedan dess förstärkt vikten av att Europa gör sig mer oberoende, minskar beroendet av fossila bränslen, också med tanke på klimatförändringarna och dess konsekvenser för människor, miljö och ekonomi.

Lagnö Bo KHF har sedan sin tillkomst haft ambitionen att vara så oberoende som möjligt av extern energi, och har idag en egen elproduktion som motsvarar ca 80 % av vår årliga konsumtion. Lagnö Bo KHF hade ingen lagringskapacitet eller modern styrning, av energiflödet in och ut till vår anläggning.

Förstudiens utgångspunkt har varit att undersöka om en framtida energigemenskap skulle kunna skapa ett mer resilient energisystem för Lagnö Bo KHF. Både för egen del men också för den närmaste omgivningen. Energigemenskaper bidrar också till att, på lokal, regional och nationell nivå, skapa hållbara energisystem. Detta även utifrån ett ekonomiskt perspektiv. Energigemenskaper minskar behovet av stora investeringar i nationella och regionala nät, stora batterilager och stora energianläggningar när investeringarna i stället görs perifert så nära slutanvändarna som möjligt.

Förstudien syftade initialt till att undersöka de tekniska, ekonomiska och juridiska förutsättningarna för en energigemenskap. Detta med utgångspunkt från Tureholmshalvön i Trosa kommun och särskilt Lagnövikens samfällighetsförening, vars huvudsakliga verksamhet är att vara väghållare. Samfälligheten äger också en del mark gemensamt. Perspektivet har under förstudiens gång till viss del förändrats på grund av både tekniska och juridiska processer, där t.ex. frågan om ”virtuella energigemenskaper” blivit aktuella. Intresse för att bilda energigemenskaper har väckts i närliggande geografiska områden, vilket påverkat förstudiens inriktning.

Förstudien har under året haft ett antal träffar i projektgruppen, som utökats till personer utanför Lagnö Bo KHF. Förstudien har genomfört studiebesök, haft workshops, konsulterat teknisk, juridisk och ekonomisk expertis, utvecklat kontakt med myndigheter, forskning och nätverk.

Att skapa en energigemenskap i Sverige är fortfarande att kliva in på okänd mark. De initiativ som tagits befinner sig fortfarande bara i startgroparna. När förstudien inleddes fanns inte ens en gemensam nationell definition av vad det innebär att vara en energigemenskap. Vare sig statliga myndigheter eller riksdagen, har under året tydliggjort vilka förutsättningar som krävs för att bilda energigemenskaper. Mycket arbete återstår i Sverige för att komma i nivå med den utveckling som kommit längre i andra delar av EU.

Drivkrafterna att starta energigemenskaper, har visat sig främst vara av ekonomisk natur, medan den övergripande samhällsnyttan kommer i andra eller tredje hand, vilket motsäger det grundläggande direktivet från EU, som tvärtemot betonar nyttan på ett övergripande plan. Det synsättet gäller för individer såväl som offentliga aktörer, vilka sätter sina ekonomiska intressen i första rummet, samtidigt som en vägledande juridisk, enhetlig praxis saknas.

Att starta energigemenskaper, är tekniskt möjligt och ett initialt stöd från nätägare, bostadsbolag och den politiska nivån, underlättar processerna.

7. Slutsatser och rekommendationer

Miljön för att starta/skapa energigemenskaper i Sverige idag, är outvecklad, och framgången ser till stor del ut att bero på acceptans/stöd hos kommunala bostadsbolag och nätägare. Samma sak gäller för kommunala/statliga nätägare, vilket också inkluderar privata bolag som E.ON: eller Fortum (där de faktiska ägarna är finska staten), där riktlinjer och policys fortfarande saknas eller är i sin linda.

Tillsammans med osäkerheten gällande vilka ekonomiska villkor som gäller, både för gemenskaper men också enskild energidelning/lagring, betyder det att varje initiativ får karaktären av pilotprojekt, där även medlemmarnas ideella engagemang spelar en stor betydelse.

Om den politiska majoriteten i en kommun står bakom initiativen, och samtidigt ser en nytta både för samhället i stort, inklusive den egna kommunala verksamheten/ekonomin, är chansen till förverkligande klart större än motsatsen. Tjänstemän som arbetar med energifrågor, ur teknisk, ekonomisk synvinkel, och med rådgivning, behöver känna politiskt stöd för att verka för en ny företeelse som energigemenskaper faktiskt är.

3. Bakgrund och problemformulering

Området Lagnöviken (Tureholmshalvön) består av ca 120 hushåll, ett före detta sommarstugeområde som mer och mer blivit permanentboende. Lagnö Bo KHF, en boendegemenskap med 19 hushåll i en flerfamiljsfastighet, som byggdes 2018, är en ekonomisk förening som drivs som en kooperativ hyresrättsförening (oftast drivs liknande projekt i bostadsrättsform) och har som grund ett stort intresse för hållbar utveckling.

3.1 Utvecklingen inom EU

EU har satt ett bindande mål om att minst 42,5% av EU:s totala energiförbrukning kommer från förnybara källor senast 2030. I Sverige är den nivån 65,4% redan idag, detta till stor del beroende på den stora andelen vattenkraft i energimixen.

Gällande energigemenskaper ser läget annorlunda ut. Bildandet av energigemenskaper har kommit mycket längre på kontinenten i länder med ett annat läge när det gäller energiförsörjning, än i Sverige. Dels är det fossila beroendet mycket större, och behovet av importerad rysk gas ställer energisystemen i ett helt annat ljus, efter att anfallskriget mot Ukraina inleddes. Till detta kan läggas Tysklands beslut att avveckla kärnkraften efter Fukushima, krisen i Mellanöstern samt kolets uppenbara klimatskadliga påverkan. EU har lovat avveckla kolet i enlighet med Parisavtalet. Begreppet energigemenskap formulerades i EU:s förordning ”Ren energipaketet”. Detta för att stötta utfasning av fossila bränslen, öka medborgarnas delaktighet i energifrågan och stärka energisystemets robusthet.

Det finns två huvudtyper av energigemenskaper i EU-rätten:

Gemenskaper för förnybar energi (Renewable Energy Communities, REC), som regleras i förnybarhetsdirektivet (RED II/III). REC har fokus på produktion av förnybar energi för att skapa el, värme och kyla (just behovet av att skapa kyla har blivit högaktuellt under sommarens värmeböljor på kontinenten). Syftet är att skapa miljömässiga-, ekonomiska- eller sociala fördelar för medlemmarna eller lokalsamhället. Syftet är inte primärt finansiell vinst. REC är öppna för hushåll, små och medelstora företag, offentliga aktörer med flera för att både producera och dela energi.

Medborgarenergigemenskaper (Citizen Energy Communities, CEC), som regleras i elmarknadsdirektivet. Fokus på el och på medborgarnas/mindre aktörers engagemang i elsystemet. Ägande och kontroll ska ligga hos lokala aktörer (hushåll, mindre företag, lokala myndigheter).

Gemensamt för dessa två huvudtyper är de:

ska möjliggöra lokal produktion, konsumtion, lagring och försäljning av energi

ska vara öppna och frivilliga

ska ha som huvudsyfte att ge miljö-, ekonomiska eller sociala fördelar för medlemmarna och/eller det lokala området, snarare än att maximera vinst.

EU kräver att medlemsländerna skapar förutsättningar för dessa gemenskaper genom att undanröja onödiga hinder, säkerställa att gemenskaper kan använda elnäten under icke-diskriminerande villkor, erbjuda stöd och information. Detta så att fler kan starta energigemenskaper.

3.2 Sveriges pågående arbete med energidelning och energigemenskaper

Sverige har en relativt restriktiv syn på att dela el mellan olika fastigheter och användare, men arbetar nu med att anpassa lagstiftningen till EU-kraven. Regeringen har lagt en proposition (prop. 2025/26:240 "Nya lagar om elsystemet") som bland annat innehåller en ny ellag, där regler för energidelning och ett tydligare systemansvar för elnätsföretag beskrivs. I propositionen definieras energidelning som;

"en elanvändares förbrukning av förnybar el som produceras i en anläggning som användaren helt eller delvis äger, leasar eller hyr och finns utanför den egna fastigheten, eller där rätten till elen har överlåtits från en annan aktiv kund, under förutsättning att överlåtaren inte har energidelning som sin huvudsakliga kommersiella verksamhet".

Energidelning ska kunna ske inom samma elområde via det allmänna nätet och även utgöra virtuell energidelning. De flesta av de nya lagarna föreslås träda i kraft 1 januari 2027. De myndigheter som ansvarar för att främja energidelning och energigemenskaper är Energimyndigheten och Energimarknadsinspektionen.

3.3 Energimarknadsinspektionen (Ei)

Energimarknadsinspektionen har ansvar för att ta fram förslag till och föreskrifter kring energidelning och hur den ska fungera i praktiken.

Ei presenterade 2025 rapporten "Energidelning och andra nyheter till följd av ändringar i EU:s elmarknadslagstiftning" (Ei R 2025:01), där en analys av hur EU:s nya regler om energidelning ska genomföras i Sverige, och en bedömning av vilka lagändringar som krävs för att hushåll, små och medelstora företag samt offentliga aktörer ska kunna dela förnybar el via det allmänna elnätet (virtuell energidelning). Förslaget skickades på remiss i februari 2025 och ligger till grund för regeringens proposition och de nya lagarna om elsystemet.

Ei arbetar med förslag till hur elanvändare ska få rätt att delta i energidelning inom samma elområde och att elleverantören ska dra av den delade elen från kundens uppmätta förbrukning, vilket då inte ska påverka energiskatt eller nätavgifter. Elnätsföretagens avgifter och intäkter ska anpassas till det nya regelverket och Ei ska bevaka att aktörer inte diskriminerar kunder som deltar i energidelning eller energigemenskaper. Tredje part (t ex en energigemenskap) kan agera som organisatör/ombud utan att bli klassad som elleverantör i traditionell mening

3.4 Statens Energimyndighet (STEM)

Energimyndigheten har ett bredare uppdrag att definiera, analysera och stödja energigemenskaper som fenomen, inklusive pilotprojekt, kunskapsuppbyggnad och förslag till hur Sverige kan främja dessa.

STEM definierar en energigemenskap som "en sammanslutning av hushåll, företag eller organisationer som tillsammans producerar, delar, lagrar och använder energi lokalt." Myndigheten betonar att energigemenskaper är en viktig byggsten för ett mer robust och hållbart energisystem, ett verktyg för att fasa ut fossila bränslen och ökad energisäkerhet. Energimyndigheten har analyserat hur de två EU-begreppen (REC och CEC) kan tillämpas i svensk kontext, kartlagt olika modeller för energidelning (internt nät, kompletterande lokalt nät, virtuell delning via allmänna nät), identifierat hinder och möjligheter i dagens regler, samt föreslagit hur definitioner, nättariffer, kundskydd och stödstrukturer kan utformas – dock utan att föreslå skatteförändringar, vilket har legat utanför uppdraget.

STEM har gett stöd till ett 20-tal projekt som utforskar och utvecklar lösningar för energigemenskaper och energidelning, byggt upp en kunskapsplattform och nätverk för energigemenskaper. Myndigheten har anordnat seminarier och frukostmöten om ny lagstiftning och vad den betyder för energigemenskaper, publicerat rapporter och projektresultat, vilka används som underlag när regeringen utformar den bredare politiken för energigemenskaper, utöver den mer tekniska energidelningslagstiftningen som Ei hanterar.

4. Syfte, mål och frågeställningar

Projektet Lagnö Energigemenskap har som övergripande syfte haft att kartlägga de tekniska, juridiska och ekonomiska förutsättningarna för en lokal energigemenskap på Tureholmshalvön samt att ta fram en modell som även kan användas av fler liknande projekt. Förstudien har genomfört workshops, studiebesök, deltagit vid forskningsseminarier, byggt upp kontakter med nätägare, experter och med Trosa kommun. Trosa kommun är genom sin Ekologienhet samverkanspartner i projektet.

4.1 Genomförande och metod

Projektorganisationen bestod initialt av en grupp på fyra personer, engagerade i energifrågor inom Lagnö Bo KHF (Energilösningsgruppen), med intresse för att förbättra föreningens energisystem genom lagring. Detta förväntades utfalla i ett mer robust energisystem även utifrån en ekonomisk synvinkel. Gruppen har haft en projektledare, en styrgrupp och en referensgrupp, som har byggts upp under förstudiens gång.

Förutom Trosa kommun har Leader Sörmlandskusten (finansiär av förstudien), Vattenfall, Klövsta Energi, Sveriges Energigemenskaper, RISE, Energikontor Syd och ETC El, bidragit till insamlingen av information. Genom workshops (3 st), studiebesök (2st), deltagande vid 2 forskararrangemang (Rise/Viable Cities och KTH m.fl./Resistans och effekt – om smarta elnät för de många människorna) möten med styrgruppen (6 st) och referensgruppen (3 st) har arbetet fortskridit, detta framför allt under vintern 2025 och våren 2026. Arbetet avstannade en period på grund av sjukdom hos projektledningen. Samtliga aktiviteter finns dokumenterade och arkiverade i en Teamsgrupp (länk till bilagor bifogas i rapporten). Det beslutades också att projektets rapport skulle presenteras under Trosa kommuns Beredskapsvecka 21 - 27 september 2026, vilket innebar att projektet förlängdes med en månad. Detta blir nu inte fallet, vilket innebär att presentationen av projektet återstår.

4.2 Avgränsningar och antaganden

Förstudien har sett behovet av att undersöka och bygga lokal kunskap om energigemenskaper och utröna intresset för att skapa och dela lokal energi (solceller, vindkraft). Till grund för intresset är utvecklingen där nätägare ökar sina fasta kostnader, vilket ökar risken för höga kostnader hos slutkonsumenten.

Förstudien har inte genomfört en detaljerad nätstudie för området Lagnöviken, men erhållit kunskap via den tekniska konsulten att bildandet av en lokal energigemenskap är möjlig (Tekniska förutsättningar). Det juridiskt och ekonomiskt komplicerade läget beskrivs nedan under avsnitten ”Juridiska förutsättningar” och ”Ekonomiska förutsättningar” .

5. Resultat

5.1 Tekniska förutsättningar

Fastigheterna inom Lagnövikens samfällighet var tidigare sommarstugor men har under årens lopp transformerats till året-runt bostäder och kompletterats med ny bebyggelse, som likt årsringar präglar bostadsområdets karaktär. Den senaste årsringen kan sägas utgöras av flerfamiljsfastigheten Lagnö Bo KHF men också moderna villor som närmast kan beskrivas som noll-energi eller till och med plus-energihus. Inom området ryms det vitt skilda fastigheter varav en del har egen elproduktion/lagring medan andra har kvar sitt ursprungliga skick som enkel sommarbostad utan några energiåtgärder genomförda.

Utvecklingen av området präglar också det elektriska nätets utformning, vilket dragits utifrån anslutning till närmaste nät och sedan dragits vidare allt utifrån hur tillkommande bebyggelse växt fram. Enligt den tekniska konsult som varit involverad i projektet utgör detta inte något hinder men komplicerar ändå bilden av var eventuella framtida större batterilager och solcellsanläggningar förläggs för att bidra optimalt, eller hur lagring/energidelning genomförs.

Utvecklingen av småskalig och avancerad styrutrustning för smarta energisystem sker snabbt. Redan idag är det möjligt att hitta en geografisk punkt där energigemenskapen upprättar ett gränssnitt mot nätägaren, där de enskilda fastigheternas produktion/konsumtion av el mäts, utan stora omgörningar av befintligt elnät. Den potentiella produktionen/lagringen av mer el (solceller, vindkraftverk, batterier) men också en effektivare användning av befintlig energi (värmelösningar, isolering) kan med fördel ske i de enskilda fastigheterna, inom befintligt nät eller med små kompletteringar. Om en framtida energigemenskap väljer att utöka produktionen/lagringen av ny tillkommande el i energigemenskapens ägo, finns möjligheten att förlägga den på mark som idag ägs av Lagnövikens samfällighetsförening.

Elanvändningen i området väntas öka i den närmaste framtiden (10 år), med tanke på den omställning av fordonsparken som väntas ske. Vissa nya elbilar har batterier som kan användas som energibärare för den egna fastighetens behov (så kallad V2G; vehicle-to-grid) samt som potential för effekttoppsreducering. Vattenfall, som äger nätet i området, men också är den dominerande nätägaren i hela Trosa kommun, har i projektet visat på en öppenhet för att skapa avtal med blivande energigemenskaper. Dialogen är i dagsläget i sin linda och fortsatta samtal får visa hur ett sådant avtal kan utformas.

Rent praktiskt går skapandet av en en energigemenskap till så att en behörig, auktoriserad installatör genom en ”föranmälan” meddelar elnätsföretaget om de tekniska och fysiska elinstallationer som krävs för att starta gemenskapen. En föranmälan är ett obligatoriskt första steg som görs innan några installationsarbeten påbörjas. I praktiken innebär det två saker:

Teknisk prövning av elnätet. När installatören skickar in en föranmälan till nätägaren kontrollerar företaget om nätet har kapacitet för energigemenskapens planer. Att säkerställa att nätet klarar av att ta emot stora mängder elproduktion (t.ex. från gemensamma solceller) eller belastningen från delade resurser som ett stort centralt batterilager eller laddboxar.

Godkännande av delnings- och mätpunkter. En energigemenskap bygger på att medlemmar delar, lagrar eller producerar energi lokalt. För att elnätsföretaget ska kunna mäta och fördela elen rätt mellan fastigheterna kan det behövas ändringar i mätarstrukturen. Genom föranmälan beskriver

installatören hur anläggningarna ska kopplas samman digitalt eller fysiskt så att rätt mätutrustning kan förberedas.

5.2 Juridiska förutsättningar

Det finns idag flera projekt i Sverige med olika försök till energigemenskaper. Detta både i fysisk form, där huvudregeln är att gemenskapen får ett undantag från IKN-förordningen, som står för icke koncessionspliktigt nät (*förordning (2007:215) om undantag från kravet på nätkoncession enligt ellagen*), som anger vilka interna elnät och starkströmsledningar som inte kräver tillstånd (nätkoncession) för att få byggas och användas.

IKN-förordningen listar specifika undantag där tillstånd inte behövs, vilket innebär att det krävs ett uttryckligt stöd i förordningen för en viss situation, samt ett avtal med den nätägare som innehar koncessionen. I fallet med en tänkt energigemenskap i fysisk form för Lagnö Energigemenskap gäller alltså att nå en överenskommelse med nätägaren Vattenfall om villkoren för detta, vilket företaget också meddelat i kontakt med projektet. Detta redovisades på den workshop med fokus på ekonomi och juridik, där Vattenfall var medverkande. Några närmare förhandlingar i frågan har inte skett då det inte inryms inom projektets ramar, utan blir en fråga för det fortsatta arbetet.

Det är på inget sätt självklart att vare sig nätägare eller rättsväsende bejakar bildandet av en energigemenskap trots det övergripande EU-direktivet eller de rättsförändringar som skett de senaste åren. Detta påvisas av fallet med företaget ETC-Bygg i Växjö. Företaget driver en juridisk strid för att få dela solenergi mellan sina tre flerbostadshus. ETC-Bygg vill bygga en lokal energigemenskap för att koppla samman husen via ett internt elnät, vilket gör det möjligt att dela el direkt mellan byggnaderna. Husen är utrustade med solceller och batterier för att i första hand försörja hyresgästernas konsumtion, fastighetsdrift och elbilsladdning. Energimarknadsinspektionen (Ei) gav dock avslag på ansökan om att få driva det interna nätet, vilket ETC-Bygg överklagat till Mark- och miljödomstolen.

Det finns två exempel där arbetet med att skapa energigemenskaper, kommit långt:

Tamarinden; Där Örebro kommun står bakom initiativet och visionen för stadsdelen, tillsammans med det kommunala bostadsbolaget, som har lång erfarenhet av energidelning i mindre skala, bygger en stor del av bostäderna, och att nätägaren E.ON: är en strategisk partner, underlättar initiativet.

EnergyNet är den första smarta energigemenskapen där det kommunala bostadsbolaget Lunds Kommuns Fastighets AB (LKF) parkeringsbolaget LKP och It-bolaget ViaEuropa gått samman i ett pilotprojekt där ett stort antal nybyggda flerfamiljsfastigheter kopplas samman.

Det svenska regelverket släpar efter, och i vissa fall, till och med motarbetar EU:s direktiv, som säger att medlemsländerna ska underlätta för just lokala energigemenskaper. Arbetet för energidelning i Växjö följs noga av de projekt som på olika sätt verkar för svenska energigemenskaper och nominerades till det prestigefyllda Solenergipriset av branschorganet Svensk solenergi.

5.3 Ekonomiska förutsättningar

Grunden och drivkraften till bildandet av energigemenskaper ska, enligt EU-direktivet, inte vara ekonomiskt. I alla fall inte ha som huvudsak att generera vinster/överskott till sina ägare/medlemmar. Drivkraften ska i stället vara den övergripande samhällsnyttan i att medverka till ett mer robust energisystem.

Det har dock framgått med all tydlighet under projektets gång att ekonomi är grundläggande för de flesta hushåll när de ska avgöra sitt deltagande i en energigemenskap. Detta dels mot bakgrund av de höga elpriser som fanns vid tiden för Ukrainakrigets början, och trenden att nätägaren stadigt och kraftigt höjer de fasta avgifter som debiteras nätkunderna.

I dagsläget betalar samtliga hushåll inom det tänkta Lagnö Energigemenskap, sammanlagt över 100 000 kronor varje månad i fasta avgifter till Vattenfall. I en förhandling med nätägaren om undantag från IKN, får denna summa vägas mot behovet av drift, underhåll, försäkringar och investeringar,

Det största ekonomiska incitamentet för en energigemenskap ligger i att dela producerad el lokalt och med hjälp av smart lagring/inköp av extern el köpa mindre el från det kommersiella elnätet till höga priser. Genom att dela el lokalt inom ett Icke Koncessionspliktigt Nät (IKN) slipper medlemmarna betala rörliga elnätsavgifter och energiskatt för den el som flyttas internt. Genom att kombinera privat/gemensam solel med ett centralt batterilager kan gemenskapen kapa effekttoppar, vilket sänker kostnaderna för elnätsavtalen markant. En investering i en stor solcellsanläggning eller ett stort batterilager tillsammans ger betydligt bättre stordriftsfördelar och lägre installationskostnad per kilowatt (kW) än om varje medlem investerar individuellt. Möjligheten till att få investeringsstöd från exempelvis EU, är också större om en energigemenskap står bakom ansökan, än om den görs av ett enskilt hushåll.

Möjligheten till att erhålla ett s.k. Balansavtal ökar också med en ökad kapacitet för produktion/lagring av elenergi inom energigemenskapen.

Ett balansavtal (numera reglerat via ett BRP-avtal för en s.k. balansansvarig part) innebär att en elaktör tar det ekonomiska och planeringsmässiga ansvaret för att tillförseln och förbrukningen av el stämmer överens, vilket betyder att nätägaren under längre eller kortare period, kopplar bort elaktören, för att behålla balansen i elsystemet.

Energiskatten på el uppgår till idag till 36,0 öre/kWh exklusive moms (45,0 öre/kWh inklusive moms). En förhoppning är att en framtida energigemenskap ska kunna dra nytta av gällande undantagsregler hos Skatteverket. El som produceras och förbrukas direkt inom energigemenskapens interna nät är, enligt undantagsreglerna, helt befriad från energiskatt, detta förutsatt att den sammanlagda produktionens toppeffekt understiger 500 kW per juridisk person.

Det är dock svårt att lita på de villkor som gäller idag också gäller imorgon. Staten slopade 1 januari 2026 den tidigare skattereduktionen på 60 öre/kWh. Detta försämrade ekonomin för många mikroproducerande villaägare, men gör det potentiellt mer ekonomiskt fördelaktigt att förbruka elen lokalt inom en energigemenskap i stället för att sälja elen på det externa elnätet.

Om energigemenskapen är organiserad via privatbostäder (t ex en samfällighet eller BRF) gäller ett schablonavdrag på 40 000 kr per år och privatbostad för intäkter från elförsäljning innan det beskattas som kapitalinkomst. För ekonomiska föreningar, såsom Lagnö Bo KHF, beskattas vinsten enligt vanliga regler för näringsverksamhet.

Momsen på el är 25 % i Sverige. Hur momsen slår mot en energigemenskap beror helt på hur försäljningen är strukturerad. Om en energigemenskap säljer el (överskott) till ett elhandelsbolag eller till sina medlemmar är verksamheten befriad från moms så länge den totala momspliktiga omsättningen inte överstiger 120 000 kr under ett kalenderår. Om energigemenskapen äger solcellerna och säljer elen vidare till medlemmarna räknas det som en momspliktig leverans av vara. Om omsättningen kliver över 120 000 kr måste energigemenskapen momsregistreras och lägga på 25 % moms på elen till medlemmarna.

Om gemenskapen blir momspliktig får den å andra sidan dra av hela momsen för investeringen i solceller, batterilager och styrutrustning. Det sänker investeringskostnaden med 20 %, vilket är ett starkt incitament för skapandet av större projekt.

5.4 Intresse och engagemang

Intresset att delta i projektets aktiviteter har varit varierande. Å ena sidan har Trosa kommun visat stort intresse och varit delaktig, från ansökan till rapportskrivandet. Å andra sidan har intresset från närboende inom samfälligheten, inklusive samfällighetens styrelse varit ljum. Av närliggande områden i kommunen, liknande samfällighetens struktur, har endast ett fåtal visat intresse. Medlemmar i två bostadsrättsföreningar på det närliggande Edanö (Öbolandet) har dock visat intresse och deltagit i projektet.

Projektet har också, genom kommunens näringslivschef och den lokala företagarföreningen, försökt få kontakt med företagen i Trosa för att få presentera projektet. Detta utan att nå framgång.

Under projektets gång, i början av 2026, vidgades dock den ursprungliga styrgruppen med deltagare boende i området och på Öbolandet. Dessa nya deltagare bildade en referensgrupp, vilken varit aktiv under våren 2026.

Planen var att avsluta projektet genom ett event, där förstudiens erfarenheter presenterades under Trosa kommuns beredskapsvecka i slutet av september. Nu blir så inte fallet, vilket betyder att projektet kommer att presenteras vid ett event som ännu inte är fastställt.

6. Diskussion och erfarenheter

Motiven som visat sig vara viktigast för deltagarna i projektets olika aktiviteter, såsom workshops, studiebesök och möten, har visat sig vara ekonomiska. Frågorna om miljö, trygghet, gemenskap och den övergripande samhällsnyttan kommer i andra eller tredje hand. Tvärt emot intentionen i det grundläggande direktivet från EU.

Det synsättet får sägas gälla även för de statliga och kommunala aktörerna, då de som nätägare sätter sina ekonomiska intressen i första rummet. Vägledande domar som underlättar bildandet av energigemenskaper saknas också i dagsläget.

En framgångsfaktor för att lyckas skapa energigemenskaper, ser ut att vara stödet i den kommun där den skapas, och acceptansen hos den berörda nätägaren, vilket exemplen i Örebro och Lund visar, medan avsaknaden, exempelvis utvecklingen i Växjö, skapar hinder.

7. Slutsatser och rekommendationer

Miljön för att starta/skapa energigemenskaper i Sverige idag, är outvecklad, och framgången ser till stor del ut att bero på acceptans/stöd hos kommunala bostadsbolag och nätägare. Samma sak gäller för kommunala/statliga nätägare, vilket också inkluderar privata bolag som EO.N: eller Fortum (där de faktiska ägarna är finska staten), där riktlinjer och policies fortfarande saknas eller är i sin linda.

Tillsammans med osäkerheten gällande förutsägbarheten vilka ekonomiska villkor som gäller, både för gemenskaper men också enskild energidelning/lagring, betyder det att varje initiativ får karaktären av pilotprojekt, där medlemmarnas ideella engagemang spelar en stor betydelse.

Om den politiska majoriteten i en kommun står bakom initiativen, och samtidigt ser en nytta både för samhället i stort, inklusive den egna kommunala verksamheten/ekonomin, är chansen till förverkligande klart större än motsatsen. Tjänstemän som arbetar med energifrågor, ur teknisk, ekonomisk synvinkel, och med rådgivning, behöver känna stöd för att verka för en ny företeelse som energigemenskaper faktiskt är.

Rent tekniskt är bildandet av energigemenskaper fullt möjligt och den tekniska utvecklingen av mjukvara och AI, skapar möjligheter som för något år sedan närmast sågs som utopiska. Eftersom det finns få, eller inga, förebilder att ta erfarenheter ifrån, betyder det att varje energigemenskap blir ett nytt, eget exempel. Det gäller i hög grad också Lagnöviken, det tänkta utgångsområdet, utifrån förstudiens grundtanke.

8. Fotnot

Energimyndigheten, *Förnybar energi 2030 enligt förnybartdirektivet*

Regeringskansliet, *Sveriges femte rapport om utvecklingen av förnybar energi enligt artikel 22 i Direktiv 2009/28/EG*

Sveriges riksdag, *Nya lagar om elsystemet, Proposition 2025/26:*240

Eenergimarknadsinspektionen, *Energidelning och andra nyheter till följd av ändringar i EU:s elmarknadslagstiftning Ei R2025:01*

Eenergimarknadsinspektionen*, IKN – förordningen, författning som ger undantag från kravet på nätkoncession (tillstånd), till exempel för elledningar inom ett bostadshus*.

Svenska Kraftnät, *BRP-avtalet reglerar frågor kring balanshantering, bland annat balansansvariga partens och Svenska kraftnäts åtaganden, ansvar för avräkning och processhantering.*

9. Bilagor

Projektplan (original eller reviderad)

Presentationsmaterial från workshops och möten

Kontaktpersoner

Tekniska skisser, kartor, enkla kalkyler